

DĚTI VE STÍNU BOLŠEVIKA

TEXT: JOSEF VLČEK

Pyšná princezna, foto: Národní filmový archiv

Skončila druhá světová válka a svět po ní byl úplně jiný než ten z třicátých let. *Pytlákova schovanka*, ač míněná jako parodie, byla poslední připomínkou českého předválečného hudebního filmu. Julius Kalaš (1902–1967), autor všech hudebních čísel, v ní využil svých schopností skladatele oscilujícího po celou svou kariéru mezi populární, operetní i vážnou hudbou. Nový svět však volal po jiném typu tvorby.

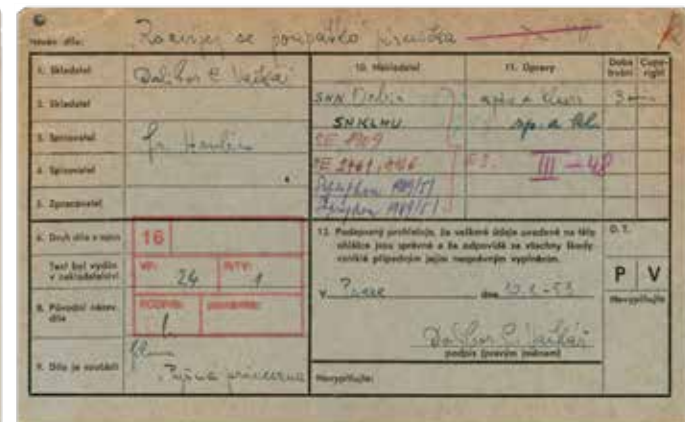
románem“ J. J. Kolára *Pekla zplození*, kam Jan Werich v závěru vložil dodnes diskutabilní píseň *Ten umí to a ten zas tohle*. Nechme stranou i nepovedený jakoby muzikál Alfréda Radoka *Divotvorný klobouk* (1952), frašku s pouťově kabaretními melodiemi, která dostala za uši surovými závěrečnými úpravami cenzury. Česká cesta padesátých let byla totiž hlavně cestou filmových pohádek.

PRINCEZNY SI BEROU ZPÍVAJÍCÍ CHUDÁKY

První velkou českou filmovou pohádkou byla *Pyšná princezna* režiséra Bořivoje Zemana z roku 1951. Jistě bychom v ní našli určité dobové ideologické prvky – slogan „Ševče, proč bys utíkal, kdo by se tu zpívat bál!“ patřil už tehdy k těm nejkomičtějším –, ale sám příběh, dávno zbavený dobových konotací, funguje dodnes. Nepochybně i díky sborovým písňovým veršům, které napsal František

řada tvůrců předválečné levicové avantgardy. I Dalibor C. Vačkář byl dříve muzikantem v orchestru Osvobozeného divadla. A ve Werichově filmu *Byl jednou jeden král* (1954) se objeví i řada dalších jeho kolegů, plus navíc jeho předválečný divadelní konkurent Vlasta Burian, pro nějž to byl po deseti nešťastných letech návrat k filmu. Jemu patří i další oblíbená filmová písnička *Jménem pana krále...* Také tady najdeme dotek české básnické klasiky – *Rybářovu píseň*, kterou zpívá Vladimír Ráž princezně Maruše, napsal Jaroslav Seifert. A nezapomeňme na autora vši hudby – je jím jeden z největších klasiků české filmové hudby, Václav Trojan (1907–1984).

Rodinné pohádky se staly hitem padesátých let. Přes všechny úlitby tehdejšímu režimu, které v nich při pečlivějším hledání najdeme, byly útekem od většiny tehdejší pseudoangažované tvorby. Věrná láska v nich zůstávala věrnou láskou, krásna krásou, lidská dobrota vítězila nad

Ohlášky skladby *Rozvíjej se poupátko*, archiv OSA

Americké a německé revuální filmy byly v českých zemích potlačeny na úkor sovětských filmů. Českým filmařům byly dávány za vzor hlavně filmy s hudbou Isaaka Dunajevského jako *Celý svět se směje* (1934), *Volha, Volha* (1938) a zvláště folklorem inspirovaní, velkolepě pojatí *Kubáňští kozáci* (1949). Jejich stopy bychom mohli vysledovat i v některých českých hudebních filmech z doby pozdější.

Česká cesta se od módního, ideologicky zaměřeného stylu odrazila poněkud jiným směrem. Nechme přitom stranou dvoudílného *Císařova pekaře a Pekařova císaře* (1951), částečně inspirovaného „prvním českým surrealistickým

Hrubín. Hudba je dílem skladatele Dalibora C. Vačkáře (1906–1984), jemuž se podařilo napsat jeden z největších českých nadčasových hitů, *Rozvíjej se poupátko*. V roce 1988 jej natočila Iveta Bartošová a skladba se tak znovu stala rozhlasovým hitem.

Pyšná princezna, jejíž scénář byl z ideologických důvodů několikrát přepracován, přinesla některé nové prvky, které ji přiblížily k muzikálu. Byly to především rozsáhlé sborové sekvence nebo písně zpívané vedlejšími dějovými postavami. Ty se výrazněji projeví v hudebních filmech šedesátých let.

Tvorba hudebních rodinných filmů byla prostorem, do kterého se uchýlila

zlem a písničky se na jedné straně držely domácí tradice, ale zároveň vyhovovaly dobovým módním trendům. Přesně tomu odpovídala i další filmová pohádka – *Obušku, z pytle ven!* (1955), mistrovský herecký kousek Ladislava Peška. Autorem hudby byl tentokrát Jan F. Fischer (1921–2006), další velká osobnost české filmové hudby, jemuž se ve filmu vydařila ústřední melodie *Já s písničkou jdu jako ptáček*. A není bez zajímavosti, že ve filmu zazní i píseň *Pocestný* od obrozenického básníka Františka Ladislava Čelakovského. Možná právě odtud přišla inspirace k Jiřímu Tichotovi, když v roce 1977 natáčel se Spirituál kvintetem album *Sauzení lásky*, kde se

písnička znovu objevila, a časem se stala jednou z jejich nejoblíbenějších koncertních skladeb.

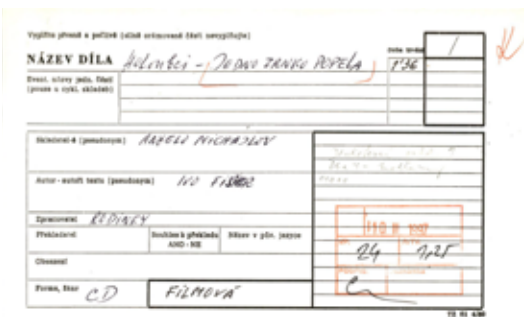
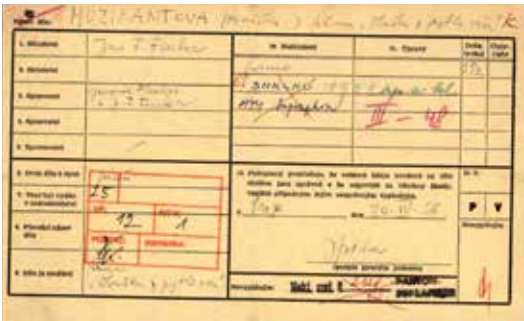
ZADNÍMI VRÁTKY SE PLÍŽÍ POP-MUSIC

Pokračujme dále ve výčtu důležitých filmových pohádek s písněmi. Veršovaná *Princezna se zlatou hvězdou na čele* (1959) představila publiku v hlavní roli už opravdovou pop hvězdu Josefa Zímu, který si ve filmu zazpíval melodii *Prstýnek něžný dala mi*. Dochází k výraznému posunu, už to není snaha o jakousi pseudolidovou, pseudoklasickou melodii, ale o jasně míněný dobový šlágr. Autorem hudby je poněkud přehlížený a nedoceněný brněnský skladatel a dirigent souboru Studio Brno Bohuslav Sedláček (1928–2013). *Princezna* je jedním z pouze dvou filmů, ke kterým skládal hudbu.

Doba se i dále měnila a pohádky se stále více posouvaly z filmových pláten do televize. Tam se čas od času objevovaly všechny zmíněné filmové pohádky, ale zrodila se i řada příležitostných televizních inscenací, které – řečeno slovy pamětníka – ztrácely rodinný charakter a více se zaměřovaly na dětské publikum. Pozvolna se zde rozvíjel žánr, který v pozdějších letech dostal název dětská písnička.

V kinech se objevila čistě popová hudební filmová pohádka až v roce 1968. *Šíleně smutná princezna* Bořivoje Zemana už měla plný charakter v té době moderní pop-music, počínaje hlavními postavami, jež ztvárnila tehdejší největší esa Václav Neckář a Helena Vondráčková, přes melodie po instrumentaci, v níž se tu a tam objevily i prvky jazzu a českého „bigbítu“. Koneckonců, autorem hudby byl ani ne dvacetiletý Jan Hammer. Texty k písničkám, jichž bylo mnohem víc než v předchozích pohádkách, napsal Ivo Fischer. *Znám jednu krásnou zahradu* a pořouchlá *Kujme pikle* patří k jeho nejznámějším skladbám vůbec. A Neckářova *Jedním tahem* se před několika lety stala součástí jistého reklamního šotu.

Šíleně smutná princezna dnes dýchá atmosférou pražského

Ohlášky filmových písní, archiv OSA

jara, radostného pocitu svobody, a v něčem je i odrazem globální atmosféry dospívající první poválečné generace. Na ni se snažila navázat i něžná *Popelka* (1969) s roztomilou a křehce působící Evou Hruškovou v roli Popelky a Jiřím Štědrým jako princem Mojmírem. Šlo sice pouze o černobílý televizní film, ale jeho obliba je přesto dodnes výjimečná. Určitě na tom mají podíl kromě vynikající hudby Angela Michajlova a textů Ivo Fischera i další herecké výkony, mezi nimiž je obvykle nejvíce hodnocena Dana Medřická v roli macechy. *Popelka* je zajímavá i rolí Jana Třísky, který ve formě zpívajícího vypravěče, mimochodem typického spíše pro antické tragédie, posunuje děj ke kýženému pozitivnímu konci.

VOLNĚ DÝCHAT POD DEKOU NORMALIZACE

Zhruba čtyři roky po *Popelce* vznikl podobný, ale mnohem bohatěji vypravený film *Tři oříšky pro Popelku*, který se stal základem filmových hudebních pohádek pro další dvacetiletí. Přestože jde o jeden z nejoblíbenějších českých filmů všech dob, existuje řada příznivců *Popelky* z roku 1969, kteří si ji cení nejen pro to, že přinesla řadu originálních filmařských postupů, ale i jistou neopakovatelnou naivní upřímnost.

Nicméně, *Tři oříšky pro Popelku* patří mezi nejoblíbenější filmy, které vznikly v éře normalizace. Václav Vorlíček natočil v roce 1973 absolutně apolitický snímek, postavený na vynikajících hereckých výkonech a melodické invenci skladatele Karla Svobody, který byl právě v té době v životní formě. Z Gottovy ústřední písně *Kdepak, ty ptáčku, hnízdo máš* se stal velký hit a popularita hudby z *Tří oříšků pro Popelku* znovu vygradovala v roce 1998, kdy ústřední instrumentální melodii s novým textem Vladimíra Kočandrleho nazpívala Iveta Bartošová. Stal se z ní jeden z typických

Ivo Fischer 2014, foto: archiv OSA

Jaroslav Uhlíř, foto: Petr Klapper

Zdeněk Svěrák, foto: Martin Řezáč

hudebních artefaktů, které se v elektronických médiích pravidelně vyskytují v období kolem Vánoc. (Pokud ji ovšem už někde nenahradila Tereza Mašková se svou verzí z roku 2023.)

Ještě na dva důležité dětské hudební filmy sedmdesátých let bychom neměli zapomenout. Po *Pyšné princezně*

a pohádce *Byl jednou jeden král* se znovu prosadil režisér Bořivoj Zeman, tentokrát s hudební pohádkou *Honza málem králem* (1977). Tři písničky pro hlavní aktéry Jiřího Korna a Nadu Konvalinkovou napsal zkušený filmový skladatel Jiří Sternwald (1910–2007), podepsaný už kdysi dávno, v roce 1938, pod hudbou k filmu *Ducháček to zařídí*. Právě on je také autorem ústřední písně *Svítil, svítil slunce nad hlavou*, která v Kornově provedení překročila hranice stříbrného

k nimž napsal hudbu Jaroslav Uhlíř. Uhlíř měl šťastnou ruku a napsal na Svěrákova slova devět nesmrtelných a chytlavých dětských písniček, které daly filmu energii a hlavně humor. *Zavolejte strážce, zbláznilo se páže* nebo sborovka *Hajný je lesa pán* prozrazují, že Uhlířova inspirace často vychází z kabaretních písní, městského folkloru, divadelního prostředí a nenechává se ovlivnit módními trendy.

At žijí duchové!, foto: Národní filmový archiv

DĚTI SI UŽÍVALY, ALE CO DOSPĚLÍ?

plátna a dostala se do kategorie nejoblíbenějších českých filmových melodií. Téhož roku vznikl další klasický hudební pohádkový film. Režisér Oldřich Lipský opustil téma klasických pohádek a s výraznou scenáristickou pomocí Zdeňka Svěráka natočil hudební film, skoro muzikál *At žijí duchové!*, v němž se setkává realita s postavami pohádkového světa. Příběh o partě vesnických dětí, které dají o prázdninách dohromady místní hradní zříceninu s pomocí laskavých nadpřirozených bytostí, byl napsán tak obrátě, že proti němu nemohlo mít výhrady ani kulturní oddělení ÚV KSČ, a přitom byl příjemně apolitický.

Není bez zajímavosti, že původně měl roli hradního strašidla Brtníka z Brtníku hrát Strýček Jedlička, který se podílel i na původní verzi scénáře, kterou Svěrák zgruntu přepracoval a doplnil písničkami,